

Augusztinovics Mária és az ILO együttműködése – Budapest, 1999–2007

Augusztinovics Mária központi szerepet játszott abban, hogy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) tanácsot és segítséget adjon Közép-Kelet-Európa országainak nyugdíjpolitikájuk kidolgozásához és megvalósításához. 1999 közepétől 2007 közepéig az ILO társadalombiztosítási szakértőjeként dolgoztam együtt Augusztinovics Máriával. Később közeli barátokként szoros kapcsolatban maradtunk egymással. Együttműködésünk középpontjában a francia kormány által finanszírozott ILO-projekt állt, amelynek célja, hogy számba vegye az egyes országok társadalombiztosítási reformjainak különféle megoldásait, segítse a feltevések megértését és a lehetséges következmények feltérképezését. Augusztinovics Mária koordinálta az 1998-as magyar nyugdíjreformot értékelő tehetséges szakértői csapatot. Az ehhez készült országtanulmány a nyugdíj-privatizáció azon következményeivel kapcsolatos kérdésekre adott válaszokat, amelyek rendszeresen felvetődtek a régióban folyó gazdaságpolitikai vitákban. Augusztinovics Mária közreműködött a nyugdíjbiztosítási felügyelet tagjai számára írt kézikönyv, majd a régió nyugdíjreformjainak gender szemponjait tárgyaló tanulmány elkészítésében, később részt vett Észtország, Lettország és Litvánia nyugdíj-privatizációjának elemzésében.

Augusztinovics Mária az említett projektekben nagyban segítette az ILO munkáját. Széles körű elismertsége Magyarországon és a régióban fokozta a projekt jogosságát, szerepét és erejét. Kitűnő irányítási készsége és intelligenciája segített abban, hogy a program helyes irányba haladjon, és kikerülje a váratlan kudarccokat. A legmaradandóbb hozzájárulása azonban az eszmei tisztázás volt. Gondolkodási módja és írásai mindig a nyugdíjpolitikai elemzések élvonalába emelték őt. Visszatekintve erre az együttműködésre, három témakör emelkedik ki.

Az 1990-es években, amikor a nemzetközi pénzügyi szervezetek arról próbálták meggyőzni a kelet-közép-európai országokat, hogy a nemzeti nyugdíjrendszerek magánosítása az egyetlen és elkerülhetetlen megoldás; felhívta a figyelmet a nyugdíjpolitika és a foglalkoztatás közti kapcsolatra. Észelve a foglalkoztatás zuhanását ezekben az országokban a rendszer összeomlását követően, amellet érvelt, hogy a bérek megadóztatásán alapuló hagyományos finanszírozás a jövőben, a nyugdíjrendszer formájától függetlenül, nem lesz fenntartható. A következőképpen fogalmazott.

Az első tanulság az, hogy a nyugdíjrendszerek jelenét és jövőjét a gazdasági változások mélyebben érintik, mint a demográfiai trend, a népesség öregedése. ... A „nem tipikus”

foglalkoztatási formák ... terjedése csökkenteni fogja a hagyományos értelemben foglalkoztatottak, vagyis a hagyományosan bérjárulékot fizetők számát – messze túl a demográfiai trendek által indokolt mértéken ... A rendszerfüggőségi ráta romlása és ezzel a járulékalap összezsugorodása még nagyobb veszélyt jelenthet a hagyományosan foglalkoztatáshoz kötődő nyugdíjrendszerek számára, mint a népesség öregedése.¹ (Augusztinovics [1999b] 663. o.)

Augusztinovics Mária azokkal az állításokkal is szembeszállt, amelyek a magánosításban látták az egykori szocialista gazdaságok nyugdíjrendszer-átalakításának leginkább járható útját. A privatizálás híveinek két fő állítását is kétségbe vonta: egyrészt azt, hogy a tb-nyugdíjrendszerek pénzügyileg fenntarthatatlanok, másrészt pedig azt, hogy a népességöregedés feltételei közepette a privatizálás az egyetlen politika-ilag járható útja a nyugdíjkiadások kordában tartásának. Az általa koordinált ILO-tanulmány (Augusztinovics és szerzőtársai [2002]) és a későbbi fejlemények konkrét cáfolatát adták mindkét – általa bírált – állításnak. E tanulmány bemutatta, hogy a magyar nyugdíjrendszer sikeresen állta a transzformációs válság pénzügyi viharát, s a kormányzatot képessé tette új emberi szükségletek kielégítésére. Azt is megmutatta, hogy a privatizálás nemhogy nem mentette meg a magyar nyugdíjrendszert, hanem az 1995 körüli tb-nyugdíjreformok által megteremtett költségvetési forrásokat használta fel, rosszul. Az általa koordinált tanulmány a következőképpen zárul.

„Szemben a gyakran hangoztatott érveléssel, amely szerint a rendszer »fenntarthatatlan« lett volna privatizálás nélkül, a valóság éppen fordított: a társadalombiztosítási pillér pénzügyi fenntarthatósága nem célja, hanem előfeltétele volt a vegyes rendszerre való áttérésnek.” (Augusztinovics és szerzőtársai [2002] 515. o.)

Az évek múltával Augusztinovics Mária egyre jobban meggyőződött arról, hogy szükség van egy univerzális (országos) alapnyugdíjra, amelyet általános adóbevételekből fedeznek. Mivel az érintett térség még nem tért magához a hagyományos foglalkoztatást ért hatalmas sokkból, azt javasolta, hogy az időskori jövedelembiztonság megőrzése érdekében a nyugdíjjogosultságot tegyék függetlenné a korábbi járulékfizetéstől. Írásaiban többször emlékeztetett arra, hogy a nyugdíjpolitika által szorgalmazott kérdések – népességöregedés, nyugdíjkorhatár és a nyugdíjprivatizálás – másodlagosak a bizonytalan foglalkoztatásból származó időskori szegénység kockázatához képest. Másik ILO-tanulmánya a következőkkel végződik.

„A járuléktól független, egyetemes, azonos összegű nyugdíj ötlete nem új gondolat. Talán meglepő, de 1697-re nyúlik vissza. ... A széles körű elégtelen foglalkoztatás mai és jövőbeli hatásai miatt egy ilyen rendszer bevezetése elkerülhetetlennek látszik a Kelet-Közép-Európában és a Szovjetunió utódállamaiban.

¹ Az angol változat szövege: „The main moral of this story ... is that in a changing economic environment, system dependency can be much more strongly affected by employment opportunities than by purely demographic trends. ... The crucial factors may be changes in more general patterns of employment ... which may result in attrition of regular, traditional contributors. The future of the pension system seems to be in the hands of the labor market. The present situation in transition economies may become a testing ground for an unprecedented and harmful divergence between system and demographic dependency.” (Augusztinovics [1999b] 97. o.)

A nyugdíjrendszerüket reformáló kelet-közép-európai országok elmulasztották, hogy időskori nyugdíjrendszerüket hozzáigazítsák alapvető társadalmi és gazdasági nehézségekhez: az elégtelen foglalkoztatás és a belőle fakadó tömeges szegénység veszélyének problémáihoz. A nyugdíjprivatizálást kísérő vita elvonta a figyelmet a fontosabb, alapvető kérdésekről. Sokat kell tennünk: minél hamarabb, annál jobb.” (Augusztinovics [2006] 392–394. o.)

Ezek a megfigyelések is erősítették azt a nemzetközi mozgalmat, amelynek hatására az ILO 2012-ben elfogadta a szociális védelem minimumáról szóló 202. számú ajánlását (ILO [2012]).

Augusztinovics Mária személyisége sajátosan ötvözte az integritást, a szakértelmet, a józanságot és a humort. Ez bizalmat keltett az emberekben és született vezetővé tette őt. Rendszeresen kikértem a véleményét, éreztem, hogy tanácsai nyomán tágultak és mélyültek az ismereteim. Egykori tanáromtól tanultam – még mielőtt az ILO-ban kezdtem volna dolgozni –, hogy a nemzetközi szervezetek munkatársainak az a feladatuk, hogy megtalálják és támogassák a jó szakértőket. Tapasztalatokat szerezve egyre hitelesebbnek tűnik ez a tanács. Ezek az egyszerű szavak adják a legjobb munkaköri leírást, amellyel valaha találkoztam. Hatalmas szerencsének érzem, hogy találkoztam Augusztinovics Máriával, és hogy támogathattam közös céljaink elérésében. De támogatásom eltörpül Augusztinovics Mária hozzájárulásához képest, amellyel az ILO-t segítette.

Csatlakozom a családhoz, barátokhoz és kollégákhoz, akik Magyarországon és szerte Európában egy bölcs kolléga, egy igazi barát, egy eredeti, gondolatgazdag tudós és egy erkölcsi világítótorony elvesztését gyászolják.

Hivatkozások

- AUGUSZTINOVICS MÁRIA [1999a]: Nyugdíjrendszerek és reformok az átmeneti gazdaságokban. *Közgazdasági Szemle*, 46. évf. 7–8. sz. 657–672. o. Angol változat: Augusztinovics [1999b].
- AUGUSZTINOVICS MÁRIA [1999b]: Pension Systems and Reforms in the Transition Economies. *Economic Survey of Europe*, Vol. 3. Economic Commission for Europe and United Nations, Genf, 89–114. o.
- AUGUSZTINOVICS MÁRIA–GÁL RÓBERT IVÁN–MATITS ÁGNES–MÁTÉ LEVENTE–SIMONOVITS ANDRÁS–STAHL JÁNOS [2002]: A magyar nyugdíjrendszer az 1998-as reform előtt és után. *Közgazdasági Szemle*, 49. évf. 6. sz. 473–517. o. Eredeti megjelenés: The Hungarian Pension System Before and After the 1998 Reform. Megjelent: Fultz, E. (szerk.): *Pension Reform in Central and Eastern Europe*. Vol. 1. Restructuring with Privatization: Case Studies of Hungary and Poland. International Labour Office, Central and Eastern European Team, 25–93. o.
- AUGUSZTINOVICS MÁRIA [2006]: The Missing Pillar. Megjelent: Fultz, E. (szerk.): *Pension Reform in the Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania*. ILO, Budapest, 379–395. o.
- ILO [2012]: *Social Protection Floors Recommendation*, 2012. (No. 202) Recommendation concerning National Floors of Social Protection Adoption: Genf, 101. ILC session, június 14.

Elaine Fultz

Elaine Fultz a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) tb-szakértője volt Dél-Afrikában (1995–1999), Kelet- és Közép-Európában (1999–2007), majd az ILO Kelet-Európa és Közép-Ázsia irodájának vezetője Moszkvában (2007–2009). Írását Simonovits András fordította.